Olli Mäenpää
22.10.2015

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys yhdistetystä patenttituomioistuimesta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta sekä patenttilain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 45/2015 vp)

Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Eduskunta hyväksyy perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan muun ohella sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen. Patenttituomioistuinta koskeva sopimus sisältää pääasiassa lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä, joten perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaisesti sopimus edellyttää eduskunnan hyväksymistä.

Patenttituomioistuimen varainhoitoa ja paikallisjaoston perustamista koskevilla määräyksillä on vaikutusta myös budjettivallan käyttöön. Tämä on perustuslain 94 §:n 1 momentissa tarkoitettu muu syy joka niin ikään edellyttää, että eduskunnan päättää sopimuksen hyväksymisestä.

Hyväksymisestä päättäminen ja sen oikeudelliset puitteet

Suomen täysivaltaisuus

Jos ehdotus kansainvälisen velvoitteen hyväksymisestä koskee Suomen täysivaltaisuuden kannalta merkittävää toimivallan siirtoa kansainväliselle toimielimelle, sen hyväksyminen ja voimaansaattaminen edellyttää perustuslain 94 §:n 2 momentin ja 95 §:n 2 momentin mukaan kahden kolmasosan määräenemmistöä.

Suomen täysivaltaisuuden kannalta on merkitystä sillä, että jäsenyys EU:ssa ei ole siirtänyt patenttiriitoja koskevan tuomioistuinjärjestelmän perustamista pois jäsenvaltioiden toimivallasta. Sopimuksella siirrettäisiin tuomiovaltaa kansalliselta tuomioistuimelta ylikansalliselle tuomioistuimelle. Voimassa olevan lain mukaan toimivalta käsitellä eurooppapatentteja koskevia riita-asioita on markkinaoikeudella. Sopimuksella perustettaisiin ja samalla siirrettäisiin patenttituomioistuimelle toimivalta käsitellä eurooppapatentteja koskevia riita-asioita. Tosin myös markkinaoikeudella olisi sopimuksen tarkoittamissa asioissa toimivalta tällaisten

asioiden käsittelyyn, mutta markkinaoikeus ei saa ottaa käsiteltäväksi asiaa, joka sopimuksen mukaan kuuluu patenttituomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan

Arvioitaessa toimivallan siirron merkittävyyttä Suomen täysivaltaisuuden kannalta voidaan todeta, että patenttituomioistuimesta tehtyyn sopimukseen liityttäessä päätetään myös Suomen mukanaolosta uudessa eurooppalaisessa patenttijärjestelmässä. Patenttituomioistuimen toimivalta liittyy välttämättömänä osana yhtenäisen eurooppalaisen patenttisuojan toteuttamiseen, jota voidaan pitää tavanomaisena tapana osallistua perustuslain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun kansainväliseen yhteistyöhön erityisesti elinkeinotoiminnan edellytysten turvaamiseksi. Sopimusmääräyksillä on lisäksi kiinteä yhteys unionin puitteissa tehtävään yhteistyöhön, vaikka sitä ei olekaan tehty unionin rakenteissa.

Eurooppalaista patenttisääntelyä ja siihen kohdistuvaa tuomioistuinvalvontaa ei voida pitää sisällöltään ongelmallisena tai merkitykseltään erityisen voimakkaana rajoituksena perustuslain mukaiseen täysivaltaisuuteen. Sopimuksella eri olennaisesti rajoiteta Suomen täysivaltaisuutta, vaan Suomi käyttää sopimukseen liittyessään hyväksi täysivaltaisuuttaan lähinnä elinkeino- ja innovaatiotoimintaa edistääkseen. Toimivallan siirto patenttituomioistuimelle ei näin ollen ole luonteeltaan Suomen täysivaltaisuuden kannalta merkittävää perustuslain 94 §:n 2 momentin ja 95 §:n 2 momentin tarkoittamassa merkityksessä.

Täysivaltaisuuden kannalta on paikallaan arvioida myös patenttituomioistuimen hallintokomitealle sopimuksen mukaan siirrettävää sopimuksentekovaltaa. Hallintokomitealla olisi sopimuksen 87 artiklan mukaan toimivalta tarkistaa sopimusta tuomioistuimen toiminnan parantamiseksi sekä muuttaa sopimusta sen mukauttamiseksi patentteja koskevaan kansainväliseen sopimukseen tai unionin oikeuteen. Tämä hallintokomitean toimivalta kohdistuisi myös sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluviin määräyksiin, joiden muuttaminen perustuslain mukaan edellyttäisi eduskunnan myötävaikutusta.

Hallintokomitean päätös ei kuitenkaan tule voimaan, jos jokin sopimusjäsenvaltio ilmoittaa kahdentoista kuukauden kuluessa, ettei se halua päätöksen sitovan sitä. Tällöin kutsutaan koolle sopimusjäsenvaltioiden tarkistuskonferenssi. Sopimusjäsenvaltio voi siten estää hallintokomitean päätöksen toteutumisen, joten hallintokomitean toimivalta tältä osin ei ole ristiriidassa Suomen täysivaltaisuuden kanssa eikä muutosmenettely vaikuta käsittelyjärjestykseen.

Hallintokomitealla olisi myös sopimuksen 40 artiklan 2 kohdan nojalla toimivalta muuttaa tuomioistuimen perussääntöä, joka muodostaa osan valtiosopimusta. hallintokomitean päätöksellä. Toimivallan siirtämistä hallintokomitealle ei tältä osin voida kuitenkaan pitää täysivaltaisuuden kannalta merkittävänä, kun perussäännön muutos ei saa olla ristiriidassa sopimuksen kanssa tai muuttaa sitä. Hallintokomitea hyväksyy myös sopimuksen 41 artiklan mukaan patenttituomioistuimen työjärjestyksen. Kysymys ei tältä osin kuitenkaan ole sopimuksen muuttamiseen oikeuttavasta toimivallasta.

Oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin

Perustuslain 21 §:ssä taataan jokaiselle oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kun on kysymys oikeuksia tai velvollisuuksia koskevasta päätöksestä. Käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi ja saada perusteltu päätös kuuluvat perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, jotka turvataan lailla.

Sopimukseen sisältyvät muun muassa määräykset tuomioistuimen riippumattomuudesta ja puolueettomuudesta (17 art.), oikeudesta panna oikeudenkäynti vireille (47 art.), toimivallasta (32 art.), käsittelyn julkisuudesta (45 art.), oikeudenkäyntimenettelystä (52-72 art.), asianosaisen kuulemisesta (art. 56), päätöksenteosta (76-80 art.), tuomioiden lainalaisuudesta (20 ja 24 art.) sekä muutoksenhausta (73-75 art.). Sopimuksen voidaan arvioida sisältävän riittävät takeet oikeudelle saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi sekä oikeudenmukaiselle ja julkiselle oikeudenkäynnille.

Kielelliset perusoikeudet

Sopimuksen 49-51 artiklaan sisältyy määräyksiä, jotka koskevat oikeudenkäynnissä käytettäviä kieliä. Lähtökohtana on, että oikeudenkäyntikielen määräytymisessä on useita vaihtoehtoja. Se voi olla jokin EU:n virallinen kieli riippuen muun muassa tuomioistuimen jaoston sijaintivaltiosta. Tällaiset sopimusmääräykset ovat merkityksellisiä perustuslain 17 §:n kannalta, jonka 1 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Pykälän 2 momentin nojalla lailla turvataan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä.

Oikeudenkäyntikieliä koskevan erityissääntely rajoittaa oikeutta käyttää oikeudenkäynnissä kansalliskieliä. Rajoitukselle on kuitenkin hyväksyttävä peruste patenttisääntelyn kansainvälisyys huomioon ottaen. Oikeudenkäyntikielen määrittely liittyy myös siihen, että patenttimenettelyssä käytetään muitakin kuin kansalliskieliä ja patenttiriidan osapuolet ovat todennäköisesti pääasiassa kansainvälisesti toimivia yrityksiä. Ne käyttävät tavanomaisesti ja niillä on myös valmiudet käyttää toiminnassaan muitakin kuin kansalliskieliä. Kokonaisuutena arvioiden ja ottaen huomioon myös säätämisjärjestysperusteluihin sisältyvä yksityiskohtainen oikeudellinen analyysi voidaan katsoa, että sopimus ei ole ristiriidassa perustuslain määrittelemien kielellisten oikeuksien kanssa.

Lakiehdotukset

Hallituksen esitys sisältää ehdotukset patenttilain, oikeudenkäymiskaaren, todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetun

lain, ulosottokaaren sekä rikoslain muuttamiseksi. Ehdotuksiin ei sisälly valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisia säännöksiä.